

Bożena Mossakowska

Pedagog w zmieniającej się szkolnej rzeczywistości

Spis treści:

1. Zadania pedagoga szkolnego wynikające z nowych uregulowań prawnych.
2. Pedagog szkolny jako specjalista w zakresie udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w szkole ogólnodostępnej.
3. Wspomaganie nauczycieli i rodziców w podejmowaniu działań wobec uczniów potrzebujących wsparcia psychologiczno-pedagogicznego.

Wśród niektórych dyrektorów, nauczycieli, a także samych pedagogów szkolnych, rola tego szkolnego specjalisty jest niedoceniana i nie w pełni „wykorzystywana”. Zmiany w edukacji, związane głównie ze sposobem myślenia i organizowania pomocy psychologiczno – pedagogicznej w szkołach, pokazują natomiast, jak ważna jest jego rola..

1. Zadania pedagoga szkolnego wynikające z nowych uregulowań prawnych

Dla przypomnienia podam, że funkcja pedagoga szkolnego pojawiła się w 1973 roku. Pierwsze uregulowania prawne dotyczące zadań pedagoga zostały opracowane dwa lata później (1975 rok)¹. Przez ostatnią dekadę pedagodzy organizowali swoją pracę i podejmowali różne działania w szkole na podstawie Rozporządzenia MENiS z dnia 7 stycznia 2003 roku². Zadania w nim zawarte zostały uszczegółowione, w stosunku do poprzedniego rozporządzenia i podkreślona została rola pedagoga, między innymi w rozpoznawaniu indywidualnych potrzeb uczniów, określaniu form i sposobów udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej uczniom, w tym uczniom z wybitnymi uzdolnieniami oraz organizowaniu i prowadzeniu różnych form tej pomocy dla uczniów, rodziców i nauczycieli. Rozporządzenie to obowiązuje jeszcze w szkołach podstawowych (z wyjątkiem oddziałów przedszkolnych w nich funkcjonujących) i ponadgimnazjalnych do 2012 roku.

W najnowszym Rozporządzeniu³ MEN zadania dla psychologa i pedagoga szkolnego zostały zapisane wspólnie, w jednym paragrafie (29). Ministerstwo Edukacji Narodowej zrezygnowało z podziału

¹ Zarządzenie Ministra Oświaty i Wychowania z dnia 7 listopada 1975 r. w sprawie pracy nauczyciela – pedagoga szkolnego.

² Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 stycznia 2003 r., w sprawie zasad udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach.

³ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 listopada 2010 r., w sprawie zasad udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach

zadań dla tych specjalistów, a także je skomasowało. Wymienione zostały „tylko” trzy następujące zadania:

1. „prowadzenie badań i działań diagnostycznych dotyczących poszczególnych uczniów, w tym diagnozowanie indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych, a także wspieranie mocnych stron uczniów;
2. minimalizowanie skutków zaburzeń rozwojowych, zapobieganie zaburzeniom zachowania oraz realizacja różnych form pomocy psychologiczno-pedagogicznej w środowisku szkolnym i pozaszkolnym poszczególnych uczniów;
3. prowadzenie terapii indywidualnej i grupowej.”

Prawodawca podkreślił również znaczenie pracy zespołowej wszystkich nauczycieli i specjalistów pracujących w szkole i szczególną rolę nauczycieli w udzielaniu pomocy p-p. Jest to ważne, ponieważ bardzo często nauczyciele sądzili, że działania pedagogiczne i psychologiczne są zarezerwowane tylko dla specjalistów. Po raz pierwszy zrezygnowano z wpisania w zakres obowiązków pedagoga szkolnego działań dotyczących organizowania pomocy materialnej, która nie jest formą pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Jeszcze do niedawna pedagodzy sygnalizowali, że w niektórych szkołach pełnią funkcję administracyjno – socjalną, rozliczając bezpłatne obiady czy stypendia szkolne.

Czy w związku ze zmianami nastąpi obniżenie statusu pedagoga? Czy zamysłem ustawodawcy była chęć podniesienia „rangi” nauczycieli w świadczeniu pomocy psychologiczno – pedagogicznej kosztem pedagoga szkolnego?

Od 1 września 2011 roku w przedszkolu i oddziałach przedszkolnych w szkole podstawowej, w gimnazjum oraz placówce oświatowej pomocy psychologiczno-pedagogicznej udzielają wszystkie osoby prowadzące zajęcia z uczniem: nauczyciele, wychowawcy, zaś wśród specjalistów: psycholodzy, pedagodzy, terapeuci, logopedzi, doradcy zawodowi.

2. Pedagog szkolny jako specjalista w zakresie udzielania pomocy czno pedagogicznej w szkole ogólnodostępnej

Pedagog szkolny zawsze współpracował z całą społecznością szkolną oraz lokalną, między innymi z wieloma instytucjami, działającymi na rzecz rodziny, dzieci i młodzieży. Często sam pukał do różnych drzwi, aby znaleźć właściwą pomoc dla uczniów w swojej placówce. Bardzo ważnym partnerem szkoły jest poradnia psychologiczno pedagogiczna, dlatego pedagog powinien nie tylko wiedzieć, jakie są zadania tej placówki, na czym polegają działania podejmowane przez pracowników poradni na rzecz dzieci i młodzieży, rodziców/opiekunów, nauczycieli, ale również stale z nią współpracować. Odpowiednie zapisy znajdują się w Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 listopada 2010 r. w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym publicznych poradni specjalistycznych. W momencie wejścia w życie przytoczonych przeze mnie rozporządzeń, rolą pedagoga szkolnego jest przede wszystkim „pośredniczenie” w wymianie informacji, kontakcie nauczycieli z różnymi placówkami. Będzie więc on „naprawdę” koordynatorem organizowanej pomocy p-p oraz działalności wychowawczej i profilaktycznej szkoły. Oczywiście nadal powinien pracować z uczniami, ale głównie z tymi, z którymi, z różnych merytorycznych względów, nauczyciel nie może (inne formy i metody pracy). Będzie mógł dobrze zaplanować swój czas i poświęcić go uczniom i ich rodzicom, szczególnie potrzebującym indywidualnych spotkań. Pedagodzy szkolni to przecież często wysoko wykwalifikowana kadra trenerów, terapeutów – prowadzą zajęcia specjalistyczne (terapię pedagogiczną, socjoterapię, zajęcia logopedyczne), są instruktorami różnych programów: edukacyjnych, wychowawczych, profilaktycznych.

Jedną z form pracy pedagoga szkolnego może być **superwizowanie** pracy wychowawczej nauczycieli/wychowawców. W trakcie szkolnych superwizji, wspólnie z wychowawcami omawia on sukcesy i trudności, służy wsparciem merytorycznym i psychicznym.⁴

Zadaniem zespołu, o którym mowa w nowym rozporządzeniu o pomocy psychologiczno pedagogicznej⁵ jest podejmowanie działań **mediacyjnych**. Pedagog szkolny to często

---

⁴ Polecam uwadze Czytelników program „Golden Five” dla uczniów klas I gimnazjów i wychowawców, w którym elementem pracy instruktora z wychowawcami jest superwizja:
(http://www.ore.edu.pl/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=130&Itemid=917)

pierwsza i jedyna osoba, która „zmierza się” z trudnymi sytuacjami rodzinnymi swoich uczniów, bądź konfliktami rówieśniczymi. Wielu pedagogów jest nierzadko specjalistami w zakresie mediacji i wykorzystuje swoje umiejętności w rozstrzyganiu sporów np. między dorastającymi uczniami a ich rodzicami, szczególnie na etapie gimnazjalnym i ponadgimnazjalnym.

Gabinet pedagoga szkolnego jest też często jedynym miejscem do spokojnych, czasem trudnych rozmów z uczniami, nauczycielami, rodzicami!

W każdej szkole pojedynczy uczniowie bądź grupy, wymagają indywidualnego podejścia, zarówno w sferze dydaktyki jak również wychowawczej i opiekuńczej. Największą grupę stanowią uczniowie ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się. O specjalnych potrzebach edukacyjnych tych uczniów często informują nauczycieli sami rodzice, dostarczając do szkoły opinie o dysleksji, dysortografii czy dysgrafii, z publicznej lub niepublicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej. Opinia, którą opracowuje poradnia p-p, powinna zawierać niezbędne informacje: diagnozę poziomu rozwoju, w tym indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych, mocne strony ucznia oraz zalecane formy pomocy. Uzyskując taką wiedzę nauczyciele i specjaliści szkolni mogą planować i udzielić uczniowi i jego rodzicom odpowiedniej pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Niestety w interpretacji opinii psychologicznych nauczyciele napotykają duże trudności, ponieważ nie wszyscy posiadają odpowiednią wiedzę. Jeśli w szkole pracuje psycholog, wesprze nauczycieli swoją fachową wiedzą. Jeśli nie, kompetencje te powinien przejąć pedagog szkolny. Wskazane jest, aby na szkoleniowej radzie pedagogicznej zapoznać nauczycieli z terminologią występującą w opiniach i orzeczeniach oraz wyjaśnić problemy uczniów związane z opisanymi w nich deficytami, czy zaburzeniami.. Jeśli nauczyciel ma dostosować wymagania edukacyjne do możliwości ucznia, powinien rozumieć, co kryje się pod różnymi sformułowaniami, np: „deficyty rozwojowe”, „lateralizacja skrzyżowana”, „dysleksja”; na czym polegają zaburzenia: motoryki małej i dużej, percepcji wzrokowej, słuchowej itp. Dzięki tym informacjom, nauczyciel uczący np. geografii czy matematyki, będzie wiedział, że uczeń ze skrzyżowaną lateralizacją może mieć problemy przy

---

⁵ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 listopada 2010 r., w sprawie zasad udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach

rozwiązywaniu zadań wymagających prawidłowej orientacji przestrzennej. Do tej pory nie wszyscy pedagodzy szkolni skłonni byli podjąć się tego zadania. Obecnie w szkole, gdzie jest pedagog, zmobilizują ich do tego sami nauczyciele i praca w zespołach szkolnych w sprawie ucznia SPE.

3. Wspomaganie nauczycieli w podejmowaniu działań wobec uczniów potrzebujących wsparcia psychologiczno-pedagogicznego

Zgodnie z nowym modelem organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej, pedagog szkolny jako specjalista razem z nauczycielami tworzą Zespół powołany dla uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Jak powinno to wyglądać w praktyce? Może się zdarzyć, że pedagog będzie uczestniczył we wszystkich Zespołach działających w szkole. Czy to możliwe? Rozporządzenie MEN wskazuje jedynie, że zespoły w szkole powołuje dyrektor i to on decyduje, jakie i ile powstanie.. Czy utworzone zostaną „zespoły klasowe”, na których będą omawiani wszyscy uczniowie danej klasy, wymagający pomocy psychologiczno-pedagogicznej, czy też oddzielne zespoły dla uczniów zdolnych, uczniów ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się itp. Z mojego doświadczenia wynika, że w dużej szkole bardziej zasadne jest tworzenie „zespołów klasowych”.

Przykład:

W gimnazjum, w którym pracuję, jest 21 klas. Przygotowując się do wdrażania nowych zadań w zakresie udzielania pomocy psychologiczno pedagogicznej, wspólnie z psychologiem i nauczycielem terapii pedagogicznej dokładnie przeanalizowałyśmy wszystkie opinie i orzeczenia wydane przez poradnie psychologiczno - pedagogiczne. Sporządziłyśmy dla każdego wychowawcy wykaz, który zawierał informacje o każdym zdiagnozowanym uczniu: datę wydania opinii/orzeczenia, diagnozę i wskazania do pracy w szkole. Był to materiał roboczy niezbędny na spotkania zespołów klasowych, powołanych dla uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

Pedagog szkolny jako specjalista pracujący z każdym uczniem potrzebującym pomocy p-p, powinien więc uczestniczyć we wszystkich zespołach. Jest to duża trudność organizacyjna szkoły – logistyczna i czasowa. Tym bardziej, że w wielu szkołach obecność pedagoga będzie nadal „wykorzystywana” jako „pogotowie ratunkowe”, np. to pedagog szkolny prowadzi

rozmowę profilaktyczną w związku ze złym zachowaniem ucznia na lekcji, podejmuje natychmiastową interwencję w przypadku uczniowskiej bójkii, opatruje rozbity nos, ponieważ nie ma w szkole pielęgniarki itd.

Być może w wielu szkołach pedagog będzie również koordynatorem pracy zespołów, zależy to jednak od różnych czynników. W tym wypadku również wiemy, że dyrektor szkoły/placówki powołuje koordynatora i przydziela dodatkowe zadania wszystkim nauczycielom.

Praca zespołów w moim gimnazjum szkole pokazała, jak ważna jest wymiana informacji między nauczycielami, specjalistami i rodzicami.

Przykład:

Podczas jednego ze spotkań nauczyciele zgłaszali uwagi dotyczące „dziwnego zachowania” ucznia. Wychowawca zaprosił rodziców chłopca i uzyskał informację, że uczeń został zdiagnozowany i ma Zespół Aspergera, prowadzona jest też specjalistyczna terapia. Za zgodą rodziców, nawiązałam (pedagog szkolny) kontakt z terapeutą chłopca, uzyskując wiele cennych informacji dotyczących możliwości pracy z nim na lekcjach (szczególnie w zakresie socjalizacji – np. zapewnienie stałego miejsca w klasie, włączenie do pracy w grupach zadaniowych, dbanie o dobre relacje z rówieśnikami). Zorganizowałam również szkolenie dla całej rady pedagogicznej nt. Zespołu Aspergera. Było to bardzo zasadne, ponieważ wszyscy w szkole mają kontakt z chłopcem (nauczyciele pełnią dyżury na przerwach, podczas obiadów w stołówce szkolnej, uczą w ramach zastępstw, dyżurują w bibliotece itp.). Prelegentka była praktykiem (prowadzi terapię dzieci autystycznych i z Zespołem Aspergera) i w przystępny sposób przekazała radzie wiele cennych informacji teoretycznych i praktycznych, jak się zachowywać wobec ucznia, czyli np.: przekazywać konkretne i dosłowne komunikaty, uprzedzać o zastępstwach, nie zwracać uwagi na mimikę twarzy, pozytywnie wzmacniać (często chwalić i nagradzać), rozwijać jego potencjał (wykorzystać mocne strony, szczególne uzdolnienia i zainteresowania np. geografią, sportem) i dostosować wymagania edukacyjne dla ucznia z takim zaburzeniem (wymagania muszą być realne, nie mogą wykraczać poza możliwości poznawcze dziecka).

Nadal więc rola pedagoga szkolnego w zakresie organizowania doskonalenia nauczycieli, czy to w ramach rady szkoleniowej, czy samokształceniowej jest bardzo ważna. Równie istotna jest wymiana informacji i doświadczeń, a przede wszystkim dobra współpraca z rodzicami.

W dalszym ciągu pedagog szkolny wspiera nauczycieli w bezpośredniej pracy z uczniami, ponieważ w „nowej” i „starej” rzeczywistości pomaga przeprowadzić **diagnozę szkolną**. Zadanie to ułatwia mu, często samodzielnie przygotowana ankieta dla rodziców uczniów, którzy rozpoczynają edukację w danej szkole. Warto zwrócić uwagę na następujące informacje: kto jest opiekunem prawnym dziecka (ważne ze względu na ochronę danych osobowych) oraz pewność, komu szkoła może udzielać informacji dotyczących ucznia – tylko rodzicom, czy np. babci, dziadkowi, konkubentowi?; mocne strony dziecka (co lubi robić, czym się interesuje); zaobserwowane trudności (co sprawia dziecku problemy; czy uczęszczał na dodatkowe zajęcia, np. terapeutyczne, rozwijające zainteresowania, zdolności, itp.); stan zdrowia ucznia.

Szkolny specjalista może opracować i przeprowadzić ankiety wśród uczniów na temat ich zainteresowań i trudności – na jakich zajęciach pozalekcyjnych chcieliby rozwijać swoje zainteresowania, czy też z jakich przedmiotów potrzebują wsparcia celem uzupełnienia wiedzy, nadrobienia zaległości. Opracowane wyniki ankiet są ważnym źródłem wiedzy na temat uczniów oraz nieocenione w planowaniu różnych form pomocy psychologiczno-pedagogicznej i opracowaniu Planu Działań Wspierających⁶.

PAMIĘTAJMY!

Pomoc psychologiczno-pedagogiczna udzielana na terenie szkoły jest dobrowolna. Rodzice mają prawo nie wyrazić zgody na objęcie swojego dziecka działaniami wspierającymi.

Jedną z form pracy pedagoga szkolnego jest również wspomaganie wychowawcy w przeprowadzeniu zajęć integracyjno-adaptacyjnych dla uczniów. Prowadzący zajęcia – wychowawca i asystujący mu pedagog mają możliwość poznać wychowanków oraz zaprezentować siebie i przedstawić uczniom swoją ofertę edukacyjno - wychowawczą

⁶ Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 listopada 2010 r., w sprawie zasad udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach.

(między innymi zasady zachowania, pracy, oczekiwania). Dla pedagoga szkolnego stanowi to jednocześnie wartość dodaną.

W czym pomocny może być jeszcze pedagog szkolny? Może wspomóc nauczycieli w opracowaniu przedmiotowego systemu oceniania pod kątem dostosowania wymagań edukacyjnych z zakresu poszczególnych przedmiotów nauczania. Jest to szczególnie ważne, gdy w szkole są uczniowie SPE.

Powyższy opis nie wyczerpuje listy zadań szkolnego specjalisty. W każdej szkole, która ma możliwość zatrudnienia pedagoga, pełni on różne role – doradcy, mediatora, konsultanta, inicjatora i realizatora różnych oddziaływań wychowawczych, wspierających i opiekuńczych. Koleżanki i koledzy podkreślają, że aby sprostać takiej różnorodności i ilości zadań, muszą cały czas dbać o doskonalenie swojej wiedzy i umiejętności. Bardzo ważna i pomocna dla nich jest również dobra współpraca całej rady pedagogicznej i postawa dyrektora, nadająca odpowiednią rangę ich pracy.

Na zakończenie, odpowiadając na zadane (sobie) na początku artykułu pytanie: Czy może nastąpić obniżenie statusu pedagoga? Nie widzę takiego niebezpieczeństwa. Raczej, mimo lakoniczności i ogólności zadań, zawartych w rozporządzeniu MEN, rola szkolnego specjalisty nie maleje. A jego status, mam nadzieję, rośnie wprost proporcjonalnie do liczby zadań i obowiązków!